

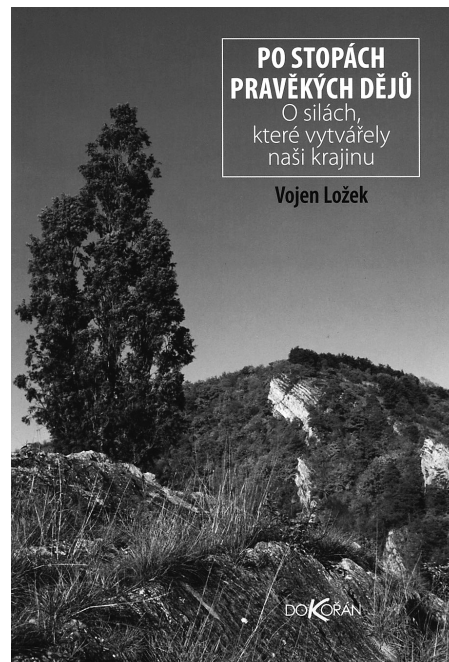
Vojen Ložek: Po stopách pravěkých dějů O silách, které vytvářely naši krajinu

Ony stopy z titulu nemohou přijít ke kvalifikovanějšímu a všestrannějšímu stopaři, než je Vojen Ložek. Asi málokdo z jeho kolegů nebo studentů někdy ve spojitosti s osobností tohoto přírodovědce nepoužil sousloví „chodící encyklopedie“. Není to zcela přesné, protože encyklopedický soubor znalostí má konotaci čehosi jak obsáhlého, tak uzavřeného, alespoň na určité období, podmíněného nejčastěji dobovými přístupy a technikami. Vojen však při mnohosti oborových erudic, z nichž si to nejpodstatnější dokáže vybrat a pospojovat do věrohodných kauzalit, zůstává neustále novému otevřený a ještě aktivní (složka „chodící“ ve zmíněném označení je podstatná). Sekvence jeho předchozích knih (někdy-li odborníkům známých vědeckých publikací) dohromady s touto nejnovější je toho nejlepším dokladem. Nemohu nevzpomenout na letité milé zkušenosti, kdy se ozve zaklepání na dveře pracovny, vstoupí Vojen Ložek s pozdravem „Tak co je nového?“, odloží aktovku, posadí se a nečeká na nic dalšího, odpoví si nejprve sám, přičemž člověk už dopředu ví, že to bude zajímavé (nepůjde o naše denní světskosti, ale o to, co nového se odhalilo v přírodě). V přístupu k řadě veřejně zpopularizovaných „žhavých“ kauz souvisejících s přírodou a jejími interakcemi s lidským činěním si udržuje uvážlivý nadhled bezesporu ovlivněný výzkumem dlouhých časových měřítek – svůj názor však nevtíravě vysloví „padni komu padni“. Může se to týkat Šumavy a debaty o odlesnění v souvislosti s kůrovcem: zatím opomíjeného rizika paludifikace půd, může to být upozornění na neúměrnost v preferenci paleontologických údajů z anglo-amerického prostředí při tendenci přenášet je na středoevropský prostor (ignorování výpovědi spraší nebo jeskyní) a jsou to varovné signály před dobovou specializací a fragmentací ve vědě, pokud vede k přehnanému zobecňování poznatků z jednostranného přístupu bez ověření nezávislým studiem jiného zaměření. (Pozn. redakce: více také v rozhovoru s V. Ložkem k jeho jubileu v Živě 2010, 4: LV–LVI.)

Celoživotní prolnutí paleogeologa (výzkum kvartéru), paleobiologa (historie osídlení měkkýši, rostlinami a celými biotickými společenstvy) a archeologa (znalost vývoje kultur, sídel a vztahů člověka k jeho přírodnímu prostředí) umožňují Vojenu Ložkovi posouvat poznání v klíčových otázkách jak teoretické, tak aplikované ekologie. Tím spíš, že podle potřeby

spolupracuje s tím nebo oním specialistou naladěným na stejnou vlnu kladení otázek. Problémy, jimiž se tradičně a dlouhodobě zabývají, resp. v nových rovinách je oživují rozmanité terénní disciplíny, „stopuje“ také v recenzované knížce. Jedním z nich je původ, historie a konflikt lesa a bezlesí v našich oblastech, přičemž do výsledku tohoto ekosystémového pnutí hrají specifika čtvrtohorního vývoje naší části evropského prostoru (tolkienovsky řečeno „středozemě“, tedy pásu hornatiny mezi vysokohořím na jihu a nížinami na severu). Důraz na znalost procesů v posledním geologickém období (v němž dosud žijeme) je oprávněn logikou promítání těchto znalostí do praktických koncepcí ochrany přírody a ty se vyvíjejí od intuitivní konzervace estetiky „divočiny“, přes odstupňovanou spolupráci s přírodou, až po ochranu procesů určujících dlouhodobou cykličnost v přírodních systémech. Obrovský kus práce na rozsáhlém teritoriu Evropy až Eurasie násobený vertikálním rozměrem analýz (za poznáním historie je na každém profilu třeba kutat do hloubky a nejcennější opěrné profily pak v racionální síti bodů také chránit) se u Ložka a jeho spolupracovníků obrazil v úctyhodné proměně představ o pochodech v kvartéru od dob učebnic, ze kterých se vzdělávala ještě moje (poválečná) generace.

Podobně jako územní specifika střední Evropy, jimž je věnován značný rozsah stran (výpověď změn substrátu o vývoji, migrační teorie bran, stopy člověka v utváření krajiny ad.), jsou tu probrány obecné zákonitosti, jako vztah biodiverzity a geodiverzity, krajinné ekofenomény nebo modelové biotické skupiny s indikačním

významem pro vývoj klimatického a geografického prostředí. To vše mohl autor učinit jen na pozadí snesených dokladů umožňujících rekonstrukci procesů, jejichž prostřednictvím středoevropská příroda vznikala. Paradoxně mnoho z nich se mu podařilo dosáhnout návštěvami a výzkumem různých oblastí Evropy i v dobách, kdy cestování vědců do západní sféry nebylo vůbec běžné; aplikovaná (např. ložisková) geologie však byla za socialismu prominentní a také propagační ekonomicky zhodnotitelnou aktivitou. Pod touto oborovou vlnkou se mohl kvalifikovaný badatelský přínos získat, jakkoli byly potíže se zveřejňováním poznatků dnes i ve zpětně rigorózně hodnocených časopiseckých výstupech. Doklady o distribuci reliktních endemitů nebo časování výsadek stěhujících se druhů v určitých vrstvách přinese vždy jen terénní průzkum – žádný model ho nenahradí, i když může s pomocí známého prostorového uspořádání přispět extrapolací při hledání pravděpodobných nových lokalit. Rušivé vlivy jako vnitrokontinentálně častý faktor dávaly vznik azonality (svahovým drošinám, nivám, bezodtokým mokřadům, humolitovým kumulacím aj.) – proto obraz o životadárných a samoudržitelných se stanovištích při velké pestrosti je pro paleoekologii neustále pokračující velkou výzvou. Dobře podané sdělení o této výzvě, tedy i opakované čtení „o silách, které vytvářely naši krajinu“, podněcuje empatii pro vědomý vstup do vztahu mezi naší historií a naší současností. Je to podmínka opravňující říkat pak cokoli k budoucnosti.

Dokořán, Praha 2011. První vydání, 182 str.

Doporučená cena 298 Kč

1 Z kapitoly Naše nivy v proměnách času: Některé potoky přitékající z horských údolí stékají po úpatních plochách, aniž by vytvořily hlubší zářez s výraznou nivou (PP Pod Hrabínami na úpatí Vihorlatu). Foto V. Ložek